

# ФІЛОСОФСЬКА СКАРБНИЦЯ

---

---



## ТВОРЧІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

У статті розкрито генезис поняття творчості, основні ідеї її сутності в сучасних умовах.

Ключові слова: творчість, діяльність, геніальність, талант, обдарованість, спосіб життя, дитиноцентризм.

Постановка проблеми: Сучасний період цивілізаційного процесу спонукає людину і людство в цілому до системного переосмислення минулого, визначення контурів майбутнього, місця і ролі людини у творенні нової якості людського буття, здорового способу життя. У даний час відбувається докорінна ломка основ життєустрою. Одним із векторів майбутнього є зростання ролі людини як творця соціального світу і власного індивідуального життя. Україна прийшла до визначення необхідності переходу на нові орієнтири розвитку, інноваційну його модель. А творчість належить до числа таких цінностей, без яких народ не може мати власної ментальності, самобутності, не може просуватися до вершин людського прогресу. Проблема творчості стосується кожної людини. Особливо гостро постають питання щодо цілеспрямованої роботи з розвитку природних задатків учнівської молоді, становлення творчих особистостей у закладах освіти.

Стан розробленості проблеми. Вивчення проблеми творчості сягає своїм корінням у сиву давнину становлення людських знань і культури, оскільки таємницею даного феномена завжди була особливо зацікавлена людина. Перші спроби розумом досягнути проблему творчості є у філософії Давнього Світу. Підходи до тлумачення сутності даного питання на різних етапах історичного розвитку мали неоднозначний характер. Розглядаючи стан розробленості проблеми на сучасному етапі суспільного розвитку філософією та іншими галузями науки і суспільної практики, варто звернути увагу як на розмаїття суджень і висновків, так і їх неоднозначність (навіть суперечливість). Особистісні аспекти переорієнтації суспільної практики (зокрема загальної середньої освіти) досліджуються в роботах В.Г.Кременя, В.Я.Клименка, Я.О.Пономарьова, А.А.Давиденка та інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Загальним результатом цих досліджень є обґрунтування необхідності удосконалення суспільно-економічних відносин, людиноцентристського підходу, психологізації й індивідуалізації практики і, зокрема, освітнього процесу як основного механізму культурологічної орієнтації загальноосвітньої школи. Однак вказана проблема потребує подальшого вивчення. Це як на рівні сучасних уявлень сутності творчості, що має бути методологічною парадигмою людського буття, здорового способу

життя, так і конкретних технологій подальшого поліпшення практики, розвитку творчих здібностей особистості.

Метою дослідження є спроба осягнення генезису сутності творчості, осмислення в сучасних умовах даного питання та підходів щодо розвитку життєтворчості особистості, здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу. Через всю історію цивілізаційного процесу людина зберігає і примножує ряд цінностей. Серед них такі ідеї, як віра, надія, любов, краса, свобода, добро, справедливість. До їх числа відносяться і феномен творчості. Саме в ньому закладено зорієнтовану на майбутнє енергію поступу. Кожний поступ людського прогресу є згустком енергії, розуму, почуття, волі творчих людей.

У світі відбуваються суперечливі процеси у всіх сферах людського буття. Все більше постають перед людиною завдання осягнути таємниці світу, розв'язати як глобальні проблеми, так і проблеми власного життя кожної людини. А лонгітюдні дослідження сьогодні свідчать про таке. Тільки приблизно для 8 відсотків людей характерна творчо-конструктивна діяльність, для більшості ж – схематично-інструктивний підхід до справи.

Для переосмислення та уявлення сутності феномена творчості в сучасних умовах варто, на наш погляд, здійснити ретроспективний підхід. Платон (Давня Греція) вважав, що в основі творчості є світова Душа. Він стверджував, що творчість – поняття широке. Все, що викликає перехід небуття в буття, – творчість і, таким чином, створення будь-яких творів мистецтва і ремесла можна назвати творчістю, а всіх створювачів – творцями. За ним є два “роди” творчості: Божа і людська. Божа творчість створює вічні цінності. Творчість людини залежить від Божої творчості, нею визначається й обмежується часовими рамками.

Теоретична спадщина Аристотеля має суттєві узагальнення когнітивних процесів. У “Метафізиці” він наголошував, що будь-яке мислення спрямоване або на діяльність, або на творчість, або носить теоретичний характер.

Два протилежні підходи до творчості можна виокремити у середньовічній філософії: теологічний і логіко-гносеологічний. За першим, творчість є виключне право (прерогатива) Бога, який творить світ із небуття. Тлумачення Августина Божого творення таке: “Воля Бога, властива Богу, випереджає будь-яке творення. Жодного творення не могло б бути, якби йому не передувала вічна воля творця”. Завдяки Божому творенню, яке іскриться в душах людей (іскри ці – як дар Божий за глибоку релігійну віру), здійснюється пізнання світу. Представники логіко-гносеологічного напрямку висунули багато ідей щодо творчості: про логіку оцінки аргументів за їхньою істинністю і неістинністю, перші передбачення математичної логіки (“Логічна машина” Раймонд Луллія, виділення способів пізнання через доведення і досвід (Роджер Бекон).

В епоху Відродження Леонардо да Вінчі, Галілео Галілей, Джордано Бруно, Френсіс Бекон дали світу оригінальні зразки творчого осягнення дійсності. У філософії Р.Декарта (Новий час) відстоювались думки про необхідність перегляду традицій минулого. Запропонований ним метод сумніву сприяв розвитку раціональної культури. Лейбніц обґрунтував ідеї щодо формування логіки відкриття, концепції символічної науки (мови), універсального аналізу і синтезу і т.д.

І. Кант перший збагнув неспроможність підходу, який вбачав відповідність між уявленням і річчю, котра перебуває поза уявленням (роботи “Критика чистого розуму”, “Критика практичного розуму”, “Трансцендентальна аналітика” та ін.). Він виходив з ідеї, що пізнання розпочинається з досвіду, прагнув розкрити природу знання через примирення суб'єкта і об'єкта. І. Кант розкрив самодіяльну творчість через продуктивну уяву та трансцендентальну аперцепцію, які з'єднують чуттєве і раціональне пізнання. Творчий процес у нього є поєднанням апріорно

заданих категорій та чуттєвого споглядання.

Ф.В.Гегель у “Феноменології духу”, “Лекціях з історії філософії”, “Науці логіки” та ін. розкриває основи творчої рефлексії, процес творення нового знання, в якому кожний новий етап – новий категоріальний рівень (“буття” - “сутність” – “поняття”). Він аналізує стадії формування духовної культури: індивідуальна свідомість, суспільна свідомість, форми абстрактної свідомості. За ним Абсолютна ідея наділена творчою енергією. Лише Абсолютна ідея є “творче начало природи і людини”. Вона є суб’єктом творчості, творення є діяльність Абсолютної ідеї. Гегель ототожнює розвиток і творчість. Він акцентує увагу на таких характеристиках творчості: примат ідеального над матеріальним у творчій діяльності людини та обмеженість свободи творчої діяльності об’єктивною необхідністю.

Вагомий внесок у дослідження питань творчості зроблений представниками української філософії. Так, Г.С.Сковорода вважав, що можливості людського пізнання безмежні. За ним самопізнання – це шлях до “істини” і “правди”. Він стверджував, що людський розум ніколи не залишається бездіяльним; якщо він не буде мати доброго, чим міг би зайнятися, то звертається до поганого. Г.С.Сковорода акцентував, що розуму треба давати те, над чим він міг би добре працювати, але прекрасне і не занадто багато. Він закликав до самовдосконалення, адже від природи в людині закладені великі творчі можливості. В основі його концепції виховання лежить принцип “спорідненості”. Важливо виявити спорідненість і можливості людини та забезпечити умови для розвитку здібностей, творчої самореалізації в будь-якій праці. Праця є основним чинником розвитку розуму.

Суттєві наробки у розуміння сутності проблеми творчості належать І.Я.Франку. Він зосередив свої дослідження на питаннях психології відкриття, ролі свідомого і неусвідомленого у даному процесі, асоціативної діяльності як творчості. І.Я.Франко привертає увагу до ролі суб’єктивного фактора в становленні творчої особистості. Доброзичлива підтримка, запалення факела творчої наснаги в душі і серці є важливими чинниками становлення індивідуальностей. Іван Якович наголошує на важливості навчовання в творчості. Шляхи сугестування, за ним, різні, проте об’єднує їх творчий синтез.

Природничо-науковий підхід до вивчення творчості був намічений В.М.Бехтеревим. В його “рефлексологію” були покладені ідеї І.М.Сеченова щодо рефлекторної природи психіки людини. Механізми творчості вивчали І.П.Павлов, О.О.Анохін, С.Л.Рубінштейн, Б.М.Теплов та ін.

В.С. Енгелмейер розглядає творчість як одну із фаз життя, рух від старого до нового. Він наділяє творчими функціями живу природу. В.О.Пономарьов вважає, що “вираз “творчість природи” не позбавлений смислу. Творчість природи і творчість людини – лише різні сфери творчості, поза деякими сумнівами вони мають загальне генетичне коріння... Слід визнати, що творчість властива і неживій природі, і живій до виникнення людини, і людині, і суспільству. Творчість – це необхідна умова розвитку матерії...” [4, 338].

Наведемо ще декілька прикладів трактування сутності творчості у сучасних умовах. У тлумачному словнику відмічено, що творчість є діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей. Діяльність, пронизана елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку [2, 1234].

Філософський енциклопедичний словник дає таке визначення даної дефініції. Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю [10, 630]. У підручнику з філософії за редакцією Г.А.Заїченка та інших стверджується, що творчість є цілеспрямована діяльність, яка створює в контексті даної культури принципово нові і соціально значущі матеріальні та духовно-моральні цінності [4, 339].

З наведених визначень можна виокремити такі підходи. В основу одного з них покладена людська діяльність, яка спрямована на створення нових матеріальних і духовних цінностей. Суб'єктом творчості тут є людина, суспільство. І суттєвою ознакою виділена новизна. Що ж до іншого підходу, то тут творчість глумачиться широко. Жива і нежива природа наділяється творчим потенціалом. Фактично творчість ототожнюється із розвитком (щось подібне до підходу Гегеля (німецька класична філософія)).

З останньої наведеної дефініції творчості надається ознака цілеспрямованої діяльності (цілепокладаюча здатність свідомості), а також акцентується, що створені цінності соціально значущі.

А.А.Давиденко в роботі “Логіка і психологія у творчій діяльності людини” виходить із таких суджень. “Під творчістю розуміють “процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності”. Нема нічого дивного в тому, що фахівці різних галузей науки мають відмінні погляди на механізм творчості.

Кібернетики вважають, що в основі творчості лежать лише логічні дії людини. “Будь-яка нова модель, - пише М.М.Амосов, - створюється із відомих елементів. Елементами можуть служити моделі різної складності. Для кожного складного об'єкта можна запропонувати безконечну множину моделей”.

Незважаючи на те, що у висловленому М.М.Амосовим твердженні про “безконечну множину моделей” є перебільшення, адже ми знаємо, що з певної кількості відомих елементів можна створити лише певну (не безконечну) множину моделей, винахідницька практика свідчить про можливість створення нових об'єктів внаслідок поєднання вже існуючих, відомих на той час пристроїв або ж просто окремих деталей” [6, 79-86].

У даній роботі наголошується, що психологи процес творчості пояснюють взаємодією двох його складових – логічної та інтуїтивної з посиланням на А.Пуанкаре, який писав, що “обидві вони неминучі. Логіка, яка одна може дати вірогідність, є знаряддя доказу; інтуїція є знаряддя винахідництва”. Тут же підкреслюється, що вихід творчої думки вченого або винахідника із сфери підсвідомого до сфери свідомого є кульмінаційним моментом науково-технічної творчості за Б.М.Кедровим. Наводиться його схема творчості через рух думки від одиничного до особливого та до загального. У певний момент виникає пізнавально-психологічний бар'єр, для подолання якого необхідно скористатися трампліном. До досягнення трампліна здійснюються логічні операції, а перед ним активно діє підсвідомість, яка й дає результат у вигляді розв'язання творчого завдання [6, 79-86].

Наша точка зору щодо наведених дефініцій і подібних міркувань така. Немає сумніву в тому, що дані підходи відігравали і зараз відіграють важливу роль у соціальній практиці для розкриття сутності творчості, аналізу як цивілізаційного процесу в цілому, так і різноманітних видів людської діяльності у даний час і в ретроспективному плані.

Але творчість не можна зводити до будь-якої активності людини, ототожнювати її з певними формами діяльності або ж з новизною. Це не є синоніми. Важливо враховувати і те, що нелінійні багатовимірні підходи світобачення і свігорозуміння, осягнення біфуркаційних і флуктуаційних процесів вимагають і нелінійного мислення, відходу від механістичних уявлень даного явища.

Лінійне осягнення дійсності не дає змоги системно збагнути проблему, приводить, як правило, до абсолютизації якоїсь однієї її сторони. І тому варто зробити спробу осягнути сутність проблеми, виходячи із нелінійного мислення, із нелінійного осягнення дійсності.

За основу визначення дефініції творчості можна, звичайно, брати найрізноманітніші фактори. Але в більшості вищезазначених і відомих уявлень

(визначень) мова йде про творчість як діяльність (певну її форму, вид чи атрибут) або ж як розвиток. В історичному аспекті із початку існування людини відношення її до об'єктивної реальності носить діяльнісний характер. Діяльність була і є виробництвом умов життя, а з іншого боку вона викликає живий інтерес як сама по собі, так і як сама в собі. Звідси основою творчості є її взаємодія і взаємовідношення з діяльністю.

Види діяльнісного освоєння світу – предметно-практичний, духовно-практичний, духовно-теоретичний. Кожен вид включає різноманітність його конкретних форм. Іншими словами, за змістом і функціями діяльність постає як полісемантичний феномен. Аналізуючи взаємовідношення між творчістю і діяльністю, на наш погляд, слід наголосити, що творчість не є ні атрибутом, ні функцією, ні аспектом, ні видом діяльності.

У навчальному посібнику з філософії (за редакцією І.Ф.Надольного) стверджується, що творчість – це синтез різних форм діяльності з метою створення нових якостей матеріального і духовного буття [5, 427]. Тут йдеться не про синтез як метод пізнання (є два протилежні методи пізнання: аналіз і синтез), а про синтез як універсальне об'єднуюче начало творчого процесу. Синтезом охоплюються всі види і форми освоєння світу.

Базуючись на судженнях Г.С.Сковороди, І.Я.Франка, В.П.Андрущенко, В.В. Клименка, І.Ф.Надольного та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників та враховуючи висловлені підходи щодо сутності даної проблеми, можна зробити такий висновок. Творчість – це асоціація відношень людського буття, яка створює нові його якості. Тобто це діалектика відношень буття людини, яка створює елементи нового. Такий підхід до осягнення творчості, з нашої точки зору, повніше відображає її сутність. Така дефініція показує, що творчість є фундаментальною характеристикою людини, ознакою її сутності, формою людського буття, формою самодіяльності і самореалізації власної сутності кожної людини. У даній категорії відображається вся система людських відношень. Це є вся гама відношень суб'єктивно-суб'єктивних і суб'єктивно-об'єктивних, сюди ж включені і саморефлексія, всі внутрішні і зовнішні відношення суб'єкта, діалектика його сутнісних сил. Такий підхід може бути в сучасних умовах методологічною парадигмою переходу на нові інноваційні орієнтири суспільного розвитку, здорового способу життя та стилю життя, розвитку творчих здібностей людей.

На наш погляд, діалектику відношень можна уявити у вигляді такої схеми:



Тут  $C \longleftrightarrow C$  – суб'єктивно-суб'єктивні відношення;  $C \longleftrightarrow O$  – суб'єктивно-об'єктивні відношення;  $\infty$  - знак нескінченності. Важливо збагнути, що відношень і у внутрішньому світі людини, і із зовнішнім світом кожної людини може бути до безконечності. Самих актів творчості теж може бути до безконечності. І здатність кожної людини до творчості необмежена.

Розрізняються такі види творчості, виходячи з характеру діяльності: предметно-практична, наукова, технічна, художня, соціальна, філософська, релігійна та ін. Вважаємо, що потрібно виокремити творчість способу життя і стилю життя. За способами, вихідними методами можна виділити раціоналістичну творчість, що ґрунтується на розумово-раціональному мисленні. Другий вид – це творчість на позапороговому рівні (інтуїтивна, позасвідома). Цей вид творчості є наслідком великої підготовчої роботи, наполегливого обдумування ідей, задумів. Раціонально-інтуїтивна творчість об'єднує перші два види і в реальності вона досить поширена. Є і догматична творчість, що найбільш поширена у сфері суспільного життя і суспільствознавства.

Як феномен творчість унікальна в тому плані, що тут тісно об'єднані об'єктивна і суб'єктивна сторони. Вона, звичайно, детермінована, тобто має об'єктивну основу.

З іншого ж боку, творчість продукується людською суб'єктивністю (свідомістю, пам'яттю, мисленням, натхненням, уявленнями, почуттями, емоціями, інтуїцією, інстинктами). Творчість взаємопов'язана з усією психічною діяльністю людини, із світом ідеального (якого до людини не було), який є онтологічною основою творчості і свободи.

Творчість сприймається і самоусвідомлюється особою як найвищий акт способу і стилю життя, джерело духовної насолоди. У творчості виражається ставлення людини до дійсності і до внутрішнього перетворення, переображення. Останнє визначає і таємничість творчості. Виходячи із цього, творчість може бути активним засобом подолання відчуження, самоудосконалення особи та її самореалізації.

У науковому плані творчий акт, феномени таланту, геніальності вивчені недостатньо. Досягнення в їх осягненні значно скромніші, ніж з вивчення свідомості. А.Бергсон у роботі "Творча еволюція" стверджував, що тільки інтуїція відповідає за творчий акт. Він виокремлював її від інтелекту і намагався збагнути як ірраціональний потік образів. Інтуїція носить універсальний характер. Взагалі, філософія інтуїтивізму відкидала сциентистське, раціоналістичне розуміння творчості.

Л.С.Виготський та його послідовники виходили з єдності афекту й інтелекту. Із цих суджень інтуїція розглядається як форма інтелекту, а не інстинкту чи містичного дару, осяяння. Є й різні тлумачення таланту та геніальності. Наприклад, за М.О.Бердяєвим, талант і геніальність нічого спільного не мають: у таланті є міра, а у геніальності присутня безмірність.

Свого часу Платон вважав, що інтуїція, натхнення, талант є у цілому дар божого Еросу. Аристотель же наголошував, що талант є природним даром. І.Кант теж був схильний до думки, що талант і геніальність дані від природи. В українській соціально-філософській думці встановився підхід, що обдарованість, талант і геніальність взаємопов'язані поняття. Обдарована – це здібна людина, яка має великі природні здібності. Талант – це людина з видатними природними здібностями. Геніальність є талантом вищого ґатунку. Прослідковується твердження про наявність у кожної людини творчих здібностей, про її обдарованість, яка дана природою.

Проведені лонгітюдні дослідження різних соціальних груп населення дають можливість зробити такі висновки. Кожна людина є талановитою по-своєму. Вона обдарована сама по собі і сама в собі.

Важливо наголосити: у даний час висловлено немало суджень щодо глобалізації цивілізаційного процесу, виокремлено ряд глобальних його рис. Мова йде про виховання глобалістської людини. З цим, звичайно, не можна не погодитися. Проте глобалізація тісно пов'язана з індивідуалізацією. Дані процеси взаємопов'язані. При цьому варто збагнути діалектику одиничного, особливого, загального. Виходячи із досліджень, нами зроблено і такий висновок. Творчість носить національний характер, а не тільки є загальнолюдською формою буття.

Нами виділені такі риси творчої особи. По-перше, до них відносимо велику працездатність і продуктивність праці. 2. Широта і революційність мислення. 3. Цілеспрямованість і предметність у роботі. 4. Вміння виокремити у явищі центральне питання, збагнути його як проблему і зробити системний аналіз, проводити дослідження процесів. 5. Гнучкість розуму, що дає можливість нелінійного осягнення дійсності, збагнути флуктуаційні і біфуркаційні процеси, виокремлювати визначальні сторони протилежностей. При цьому творча людина ризикує бути незрозумілою для сучасників. 6. Самостійність постановки проблеми і її розв'язання. Важливими соціокультурними факторами розвитку творчих здібностей вважаємо зацікавленість суспільства в цьому,



створення необхідних умов, організація особистісно зорієнтованої системи їх розвитку.

На наш погляд, з цього має виходити сьогодні вся система освіти. Проблеми є і в розумінні та усвідомленні такого підходу, і в організації особистісно зорієнтованої системи освіти, розробці і використанні спеціальних методик. Завдання полягає в тому, щоб збагнути кожну молоду людину і на ділі сприяти розвитку її сутнісних сил, її самоудосконаленню, самореалізації власної сутності.

Турботу викликає те, що серед порівняно великої частини населення у нашому суспільстві відсутнє розуміння необхідності здійснення змін в освіті. А зміни в освіті зумовлюються дійсністю. Все тече, все змінюється. Даний висновок зроблений іще мисленниками Давнього Світу. У сучасних умовах зміна знань, ідей відбувається досить швидко. Виміри змін набагато менші, ніж життя людини. Змінність у сучасних умовах є характерною рисою людського буття.

Реалії суспільної практики у нашій країні особливі. Історично так склалося, що на терені нашої держави останні століття діяли тоталітарні суспільні практики, відбулося становлення авторитарної педагогіки і репродуктивної системи освіти. Саме тоталітарна суспільна практика, авторитарна педагогіка, репродуктивна система освіти досить негативно вплинули на навчання і виховання. Особисто я завжди з великою повагою і вдячністю ставлюся до минулого, до історії розвитку як нашої країни, так, зокрема, і освіти. І безмежно вдячний людям старших поколінь. Вважаю також, що повного заперечення суспільної практики минулого й бути не може. Її треба переосмислити. І всі позитивні надбання, традиції потрібно не тільки зберігати, а й примножувати.

Нам необхідно створити умови для становлення вільних, творчих, національно свідомих, конкурентоспроможних, самодостатніх особистостей. Цього вимагає життя, необхідність демократизації суспільної практики, розвитку ринкових відносин у нашій державі. Людина сьогодні перебуває в потужному комунікативному середовищі. Вона відчуває різноманітний, часто суперечливий вплив. Але вона має свідомо ставитися до цих всіх впливів, проявляти активність у діяльності, життєтворчість, залишатися сама собою.

На жаль, у нас іще й в даний час є елементи авторитарної (репресивної) педагогіки в школі. При такій педагогічній системі не цінується людська гідність. Така педагогіка калічить людину духовно, психічно, морально, фізично. І якщо дитина в школі перебуває в авторитарному середовищі, якщо від неї вимагається тільки відтворення знань, то вона практично позбавлена можливостей життєтворчості, самореалізації власної сутності, а ставши дорослою, така людина не зможе повноцінно жити в демократичному суспільстві, не зможе творчо працювати, творити власне і суспільне буття, щасливе і радісне особисте життя.

Важливо так організувати освітній процес (і навчання, і виховання), щоб сприяти становленню у кожної людини почуття високої власної гідності. Кожна людина має пишатися собою, любити себе, ходити, образно, з високо піднятою головою (а не відчувати себе приниженою, чи неповноцінною). З боку ж вихователів, суспільства в цілому кожна людина має завжди одержувати позитивну підтримку.

Взагалі, всі зміни, які ми маємо здійснювати в освіті, є за напрямом дитиноцентризму. Це – наближення навчання і всього виховного процесу до кожної дитини, до розвитку її задатків, здібностей. Потрібно організувати особистісно зорієнтовану систему освіти, яка б допомагала учневі в самопізнанні, самоусвідомленні, саморозвитку, самовдосконаленні і в самореалізації власної сутності кожної молодої людини. У такому разі і людина реалізує себе максимально, буде самодостатньою особистістю, і наша країна Україна, яка має надзвичайно великі потенційні можливості, буде розвиватися успішно.

Особисто вважаю, що для цього іще необхідно досить багато працювати в напрямках оптимізації шкільно-педагогічної практики, демократизації навчального і виховного процесу, удосконалення профілізації. Кожному учневі мають бути надані ширші можливості для свободи вибору в освіті (поглибленого вивчення групи предметів, свободи вибору цінностей при становленні особистості). І що, на наш погляд, особливо важливо, то це створення таких умов, щоб кожен учень відчував себе комфортно, був захоплений роботою і одержував задоволення від власного буття. Хибна думка, яка ще й зараз панує, що творчі здібності людини можна розвивати “багатом” і “пряником” або ж створенням напруження в роботі, стресових ситуацій чи обстановки творчого неспокою. А що таке творчий неспокій? Неспокій, стреси не треба, образно кажучи, бажати і створювати навіть ворогові. Авторитарними підходами, різними психологічними штурмами (атаками) зроблено немало проблем, скалічено досить багато людей. Проведення дослідження, творчий процес вимагають навпаки предметності, цілеспрямованості, врівноваженості, спокою.

З нашої точки зору, варто також змінювати підходи щодо організації і стимулювання навчання. На жаль, школа сьогодні навчає всіх усього. А всього – це конкретно нічого. Щодо знань. Ми і спонукаємо, і стимулюємо одержання знань і високих оцінок кожним учнем з усіх предметів. Це далеко не зовсім добре. Слід завжди пам’ятати і практично давати відповіді на таке запитання: кому, які і скільки знань потрібно?

Спонукаючи і стимулюючи до одержання високих оцінок з усіх предметів, а в старшій школі – до одержання медалі, учень втрачає увагу до самовдосконалення, до самореалізації. При цьому недостатньо займається тим напрямом, до якого він має найбільші задатки, здібності, до чого лежить у нього, як говориться, душа. Звідси, навчання не спрямовується на розвиток творчості, на самореалізацію. А нам потрібно створити умови кожному учневі, щоб він займався улюбленим напрямом діяльності, а іншими предметами - по можливості.

Це перше, що впливає із сучасної постановки питання. А простіше, суспільство втрачає творчу людину. Йде підготовка біологічної робота, а не творця власного і суспільного буття. І друге: моральна сторона справи. Без зміни підходів до стимулювання і організації навчання і виховання ми будемо й надалі калічити молодь. А цим самим ми будемо продовжувати губити наших людей, втрачати щасливе майбутнє нашої прекрасної Батьківщини.

Україна – унікальна країна, у неї великі потенційні можливості щодо удосконалення соціально-економічного розвитку. Наша Батьківщина має суперечливу, але славу і повчальну історію, багаті культурологічні традиції. Історія нашої країни наповнена великою кількістю імен геніїв, на яких тримається загальнолюдська культура. У цьому плані у світі важко знайти подібну країну. Ми маємо надзвичайно широкі можливості для дослідження і творчості.

Таким чином, творчість не є діяльністю, а також не є певною її формою, її видом чи її ознакою, або атрибутом. Щодо сутності даної проблеми нами зроблено такий висновок. Творчість – це асоціація відношень людського буття, яка створює нові його якості. Тобто це діалектика відношень буття людини, яка створює елементи нового. Така дефініція показує, що творчість є фундаментальною характеристикою людини, ознакою її сутності, формою людського буття.

#### **Джерела та література:**

1. Бичко І.В. Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. Філософія: Курс лекцій. –К.: Либідь, 1994. -576 с.
2. Великий тлумачний словники сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. Бусел В.Т. –К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», -2001. -1440 с.



3. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. –К., 1996. -288 с.
  4. Заїченко Г.А., Сагатовський В.М., Кальний І.І. та ін. Філософія: Підручник. –К.: Вища школа, 1995. -455 с.
  5. Надольний І.І., Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Розумний В.П. та ін. Філософія: Навчальний посібник. –К.: «Вікар», 2006. –С.456.
  6. Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук України. -2006. -№ 3 (52) – С.79-86.
  7. Пономарев Я.А. Развитие проблем научного творчества в советской психологии // Проблемы научного творчества в современной психологии. –М., 1971. –С.116.
  8. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. –К: Україна, 2000. -512 с.
  9. Франко І.Я. Зібрання творів: У 50 т. Т.45 –К.: Наукова думка, 1986.
  10. Шинкарук В.І., Бистрицький Є.К., Йолон П.Ф., Поліщук Н.П. та ін. Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. -743 с.
- 

## ЄДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО І ГЛОБАЛЬНОГО У ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ Г.Г. ВАЩЕНКА

*У статті досліджується проблема співвідношення національного і глобального у творчому доробку Г. Ващенка. Автор висловлює думку про те, що філософсько-освітня концепція Г. Ващенка являє собою оптимальний баланс національно-духовного і глобально-раціонального.*

Пропоноване наукове дослідження є логічним продовженням попередніх розвідок автора, в яких було вперше проаналізовано джерельну базу філософсько-освітніх поглядів Григорія Ващенка, визначного українського мислителя і педагога ХХ століття, та розпочато розгляд основ його освітньої концепції.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб проаналізувати постановку і вирішення проблеми єдності національного і глобального у творчості Г. Ващенка. Виходячи з теми нашої роботи, стану вивчення проблеми в науковій літературі, формулювання мети й комплексу завдань, які мають вирішуватись, об'єктом дослідження є розробка філософських ідей національної освіти в контексті глобалізаційних тенденцій в історії української та світової філософії ХІХ-ХХ століть, предметом – філософсько-освітня концепція Г. Ващенка.

Відповідних публікацій немає, зате є творчий доробок Г. Ващенка, який дає можливість висвітлити проблему співвідношення національної освіти в перспективі глобалізаційного типу інтеграції. Крім того, сьогодні ми маємо в Україні цілий масив літератури, де розглядаються різні аспекти глобалізаційних процесів. Водночас публікацій щодо національно-духовних і світоглядно-антропологічних колізій процесу глобалізації ще явно недостатньо, як і бракує наукових досліджень із питань функціонування освіти в контексті сучасних реалій глобалізації. Перспективною в цьому плані видається точка зору щодо забезпечення оптимального балансу національно-духовного і раціонально-глобального (В. Андрущенко, В. Баранівський, М. Жулинський, В. Льїн, В. Кремень, В. Лях, М. Михальченко, В. Табачковський, В. Толстих, В. Шевченко та ін).

Тема співвідношення національного і глобального, зокрема національного характеру освіти і глобалізованого світу, належить до найскладніших історико-філософських тем сучасності. Одночасно вона дотична і до засадничих проблем існування як українського суспільства, так і всього людства. Оскільки при її обговоренні немає сенсу встановлювати історичні межі загальнолюдських цінностей, через призму яких нібито й доступне розуміння національно-культурного у його протистоянні глобально-наднаціональному, вважаємо, що